ETELÄ-
KARJALAN
LIITTO

Valtiovarainvaliokunta Lausunto 31.5.2022

Etelä-Karjalan liiton lausunto asiaan: VNS 2/2022 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

Teema: Pakotteiden alueelliset ja toimialakohtaiset vaikutukset, vaikutukset EU-ohjelmien rahoitukseen

Etelä-Karjalan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta koskien julkisen talouden suunnitelmaa sekä erityisesti Venäjän hyökkäyssodasta seuranneita alueellisia ja toimialakohtaisia vaikutuksia ja vaikutuksia EU-ohjelmien rahoitukseen.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttaa koko Suomen talouteen. Vaikka Venäjän merkitys viennin näkökulmasta on viime vuosina vähentynyt, Venäjä on ollut Suomelle merkittävä raaka-aineiden tuontimaa. Yritysten Venäjä-liiketoimintojen lopettaminen, EU:n asettamat pakotteet ja Venäjän asettamat vientikiellot nostavat raaka-aineiden hintoja ja heikentävät niiden saatavuutta, mikä näkyy mm. maataloudessa ja monilla teollisuuden aloilla.

Energia- ja raaka-ainekysymykset heijastuvat koko maahan, mutta muuttuneella geopoliittisella tilanteella on erityisiä vaikutuksia itärajan maakuntien kehitykseen. Vaikka selonteossa on kokonaisuutenaan huomioitu hyvin talouteen kohdistuvia uhkia ja haasteita, mm. energiapolitiikan ja inflaatiokehityksen näkökulmasta, siitä puuttuu kokonaan alueellinen näkökulma.

Pitkä maaraja Venäjän kanssa leimaa vahvasti itärajan maakuntien toimintaympäristöä. Ennen hyökkäyssodan käynnistymistä rajat ylittävä yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä on ollut rajaseuduilla tiivistä mm. elinkeinoelämän, logistiikan, ympäristön, koulutuksen, tutkimuksen, kulttuurin, urheilun ja muun kansalaistoiminnan piirissä. Rautaesiripun laskeutuminen tarkoittaa, paitsi taloudellisia menetyksiä, myös sosiaalisia, kulttuurisia ja jopa ekologisia vaikutuksia, jotka näkyvät ihmisten arjessa.

Elinkeinoelämän erityispiirteitä rajaseudulla

Venäläismatkailulla on ollut merkittäviä aluetalousvaikutuksia kaakkois- ja itärajan maakunnille. *Ennen koronaa vuonna 2019 venäläismatkailijat jättivät pelkästään Etelä-Karjalaan yli 300 miljoonaa euroa palvelu- ja tavaraostoina.* Ennakoitiin, että koronatilanteen hellittäessä venäläismatkailun volyymit palaavat nopeasti vuoden 2019 tasolle. Nyt muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa ja venäläisen ostovoiman hiipuessa ei ole näköpiirissä venäläismatkailijoiden nopeaa paluuta.

Vaarana on, että rajan läheisyydessä sijaitsevat matkakohteet eivät houkuttele enää myöskään muita kansallisuuksia. Kansainvälisiä matkanjärjestäjiä on jo perunut tutustumismatkojaan Etelä-Karjalaan ja Saimaan alueelle. Yksityisiä matkailuinvestointeja on peruttu. *Kauempaa katsottuna Suomella on maariski, mutta itärajan maakunnilla on erityinen alueriski. Vaarana on, etteivät itärajan alueet näyttäydy turvallisena elinkeinoelämän investoinneille, matkailijoille ja opiskelijoille.*

Muuttunut toimintaympäristö vaikuttaa laajasti myös metsäbiotalouteen. *Etelä-Karjala ja koko kaakkoinen Suomi ovat metsäteollisuuden keskittymää, jossa on käytetty vuosittain miljoonia kuutioita venäläistä puuta.* Venäläinen puu pyritään korvaamaan kotimaisella ja myös mm. Baltiasta tuotavalla puulla. Logistiikkavirrat

muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat, sillä puuta tuodaan jatkossa aiempaa kauempaa ja aiempaa kalliimmalla. Metsäbiomassan käyttö lisääntyy myös energiasektorilla, kun venäläistä energiaa korvataan kotimaisella metsäbioenergialla. Etelä-Karjalassa hakkuut ovat jo välillä ylittäneet vuotuisen kasvun, mutta vain 15 % Etelä-Karjalassa jalostetusta puusta tulee omasta maakunnasta. *Puuraaka-aineen saatavuus* voi nousta metsäteollisuudelle kriittiseksi kysymykseksi ja aiheuttaa rakenteellisia muutoksia, joiden seuraukset tehdaspaikkakunnille olisivat valtaisat.

Itärajan alueen maatalous painii muun Suomen tavoin kannattavuusongelmien kanssa. Venäjän sotatoimet ovat heikentäneet lannoitteiden saatavuutta, kun mm. ammoniakista valtaosa on tullut Suomeen Venäjältä. Jalostuslaitokset sijaitsevat pääosin Lounais- ja Länsi-Suomessa, jonne kuljetusmatkat ovat Kaakkois- ja Itä-Suomesta pitkiä, ja kohonnut energian hinta nostaa kuljetuskustannuksia. Heikko kannattavuus vaikeuttaa tilojen rahoituksen saatavuutta. Maatalouden tulevaisuudennäkymiin on saatava muutos, jotta pidämme yllä huoltovarmuutta ja vältämme Euroopassa uhkaavan ruokakriisin.

Vihreään siirtymään liittyvät haasteet rajaseuduilla

Kohonneet energiakustannukset vaikuttavat luonnollisesti koko Suomeen ja Eurooppaan. Etelä-Karjalassa maakaasun osuus primäärienergian kulutuksesta on alle 10 %, mutta se on ollut erittäin tärkeä energiamuoto teollisuudelle. Maakaasu on ollut aiemmin kilpailuetu monille Kaakkois-Suomen teollisuusyrityksille, mutta nyt etu on menetetty ja *vaarana on, ettei Balticconnectorin kapasiteetti riitä turvaamaan tulevan loppuvuoden ja seuraavan talven energiatarvetta*. *Lupa- ja tukiprosesseja teollisuuden energiasiirtymissä on nyt kauttaaltaan nopeutettava ja hakemusten käsittelyä resurssoitava.*

Kotimaisen puubiomassan tarve ja käyttö lisääntyy metsäteollisuuden lisäksi energiasektorilla. Monissa kunnissa on jo aiemmin siirrytty puupohjaiseen energiaan kaukolämmön tuotannossa, ja sama kehitys jatkuu. Turvetuotanto oli käytännössä jo alettu alas, mutta tänä keväänä tuotanto käynnistetään uudestaan energian saatavuuden turvaamiseksi.

Uusiutuvan energian lisäämiseen tuulivoiman avulla liittyy itäisessä Suomessa erityisiä haasteita puolustusvalvonnan näkökulmasta. Puolustusvoimien tutka- ja sensoritekniikan ja tuulivoiman yhteensovittamiselle ei ole löydetty Suomessa ratkaisuja. *Puolustusvalvonnan kannalta kriittisenä alueena itärajan maakunnat ja kunnat menettävät miljardien tuulivoimainvestoinnit ja kymmenien miljoonien vuosittaiset kiinteistöverotulot.* Pitkällä tähtäimellä vaarana on, että itäiseen Suomeen ei saada uutta energiaintensiivistä teollisuutta, mikäli alueella ei tuoteta riittävästi puhdasta energiaa. Energiamurros voi kuihduttaa itäistä Suomea ja kiihdyttää maan sisäistä aluekehityksen eriytymistä.

Itäisen Suomen muuttuvat tavaravirrat lisäävät painetta Karjalan radan kunnostukselle

Julkisen talouden suunnitelmassa säästötarpeita kohdistetaan liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle. *Tilanne, jossa itäisen Suomen elinkeinoelämä joutuisi valtion talouden säästöjen maksajaksi, ei ole tässä geopoliittisessa tilanteessa perusteltua.* Näin kävisi, jos Saimaan kanavaan jo päätetyt investointirahat päätetään kohdentaa puuttuvaan perusväylänpidon rahoitukseen.

Liikenteen loppuminen Saimaan kanavassa tarkoittaa noin 1,3 miljoonan tonnin tavaramäärän siirtymistä kumipyörille ja raiteille, mikä rekkakuormiksi siirrettynä tarkoittaa yli 50 000 rekkaa vuodessa. Venäjän puun tuonnin loppuminen siirtää puolestaan noin 8 miljoonaa kuutiota puuta kuljetettavaksi pidempiä matkoja kotimaan raide- ja tieverkolla. Kasvavien kuljetuskustannusten lisäksi liikenteen päästöt uhkaavat nousta. Raideliikenteen kasvun mahdollisuuksia rajaa puutteet rataverkolla ja myös raidekalustossa. *Investoinnit olemassa olevaan raideverkkoon ja raidekapasiteettiin ovat välttämättömiä itäisessä Suomessa kiireellisimpänä kohteena kaksoisraiteen rakentaminen Karjalan radalle välille Luumäki – Joutseno.*

On huomioitava, että p*elkästään Etelä-Karjalaan suunniteltuja liikenneinvestointeja on uuden geopoliittisen tilanteen vuoksi peruuntumassa noin 200 miljoonan euron arvosta.* Summa koostuu seuraavista hankkeista: Saimaan kanavan remonttiin suunnattu investointipäätös, 95 miljoonaa euroa, tullaan perumaan. Väylän investointiohjelmaan 2022 - 2029 sisältyneet raidehankkeet Imatran ja Vainikkalan rajanylityspaikoille on uudesta investointiohjelmaluonnoksesta vedetty pois. Hallitusohjelmaan kirjattu Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen jäi toteuttamatta, ja nyt muuttuneessa tilanteessa Parikkalan raja-asema on suljettu kokonaan. Pelkästään rakentamisen aikaiset työllisyysvaikutukset olisivat hankkeissa olleet tuhansia henkilötyövuosia, jotka jäävät nyt muuttuneessa tilanteessa toteutumatta.

Venäjä-yhteistyön loppuminen vähentää rajamaakuntien kehittämisrahoitusta

Peruuntuneiden liikenneinvestointien lisäksi Venäjän hyökkäyssota on vähentämässä kaakkois- ja itärajan maakuntien kehittämisrahoitusta. EU:n ulkoraja-alueina Suomen itärajan maakunnat ovat koko 2000-luvun toteuttaneet EU-Venäjä-ulkorajaohjelmia (ns. CBC-ohjelmat). Ulkorajaohjelmia ei ohjelmakaudella 2021–2027 tulla muuttuneessa tilanteessa toteuttamaan. Kolmelle ohjelmalle oli osoitettu EU-rahoitusta yhteensä noin 112 miljoonaa euroa ja vastaava määrä osallistuvien maiden kansallista rahoitusta. Nyt ulkorajaohjelmien rahoitus on siirtymässä osittain muualle Eurooppaan ja osittain EU:n sisärajoilla tehtävään yhteistyöhön.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta teki 4.5.2022 päätöksen siirtää ulkorajaohjelmien ensimmäisen vuoden EAKR-myöntövaltuus Interreg-ohjelmille (Central Baltic ja Aurora) perustuen voimassa olevaan EU-lainsäädäntöön*. Rahoituksen siirtäminen kaakosta ja idästä etelään ja länteen tässä tilanteessa, jossa muutoinkin Kaakkois- ja Itä-Suomen toimintaympäristö on radikaalisti heikentynyt, ei ole aluekehityksen näkökulmasta perusteltua.* Kaikki ulkorajamaakunnat eivät ole edes Interreg-ohjelmien aluetta. Ulkorajamaakuntien liitot ovat vedonneet työ- ja elinkeinoministeriöön ja EU:n komissioon, että EU-asetusmuutosten valmistelu käynnistettäisiin ja näin voitaisiin turvata vielä 90 miljoonaa euroa ulkorajaohjelmien 2021 - 2027 rahoituksesta niihin maakuntiin, joille ne on alun perin allokoitu.

Vaikutukset maahanmuuttoon ja väestökehitykseen

Itärajan maakuntien väestökehitys on ollut pitkään mollivoittoinen. Maahanmuutto on kompensoinut muuta negatiivista väestökehitystä. Venäläisten osuus maahanmuuttajista on ollut ylivoimaisesti suurin. *Todennäköistä on, että uusi geopoliittinen tilanne kiihdyttää Itä-Suomen väestökatoa ja heikentää myös tätä kautta alueen elinvoimaa.* Huomioitava on, että Venäjältä on tullut työikäistä väestöä ja sieltä on saatu tarvittavaa työvoimaa alueille, joilla työikäinen väestö muutoin vähenee.

Venäläistaustaisia henkilöitä opiskelee ja työskentelee LUT-yliopistossa ja LAB-ammattikorkeakoulussa yli 500 henkilöä. Korkeakouluyhteisöissä on edustettuna yli 80 kansallisuutta. Kansainvälisen vetovoiman säilyminen on erittäin tärkeää korkeakoulujen menestymisen ja myös osaavan työvoiman saatavuuden näkökulmasta.

Rajaseutujen aluetalouden uudistumistarve huomioitava julkisen talouden suunnittelussa

Aluetalouden uudistumiselle on etenkin Kaakkois-Suomessa valtava tarve. Geopoliittisen tilanteen muuttumisen lisäksi uudistumistarvetta alleviivaa Fazerin toukokuussa 2022 tekemä päätös lakkauttaa lähivuosina Lappeenrannan makeistehdas, jossa työskentelee noin 400 työntekijää.

Kaakkois-Suomen mahdollisuuksia elinkeinorakenteen uudistamiseen rajoittaa EU:n alue- ja rakennepolitiikan vähäinen rahoitus verrattuna Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntiin. Myös ulkorajaohjelmien lakkauttaminen iskee pahiten juuri Kaakkois-Suomeen. Kaikissa aluekehittämisen rahoituksen linjauksissa Kaakkois-Suomi tulee jatkossa huomioida yhdenvertaisesti muuhun Itä-Suomeen nähden.

Julkisen talouden suunnittelussa tulee huomioida geopoliittisen tilanteen alueelliset vaikutukset ja pyrkiä kohdentamaan toimia vakaan kehityksen turvaamiseksi rajaseuduilla.

Lisätietoja: maakuntajohtaja Satu Sikanen, 0400 661 318, satu.sikanen@ekarjala.fi

ETELÄ-KARJALAN LIITTO



Satu Sikanen
maakuntajohtaja